

др Слободан НЕНАДОВИЋ
Висока пословна школа струковних студија, Ваљево

ДОКУМЕНТАРНИ АКРЕДИТИВ У ЕЛЕКТРОНСКОЈ ЕРИ

Резиме

Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве донета од стране Међународне привредне коморе користе се већ више од 60 година. Мада су Правила широко прихваћена у међународном пословном промету појавила се потреба њиховој прилагоджавања коришћењу најредних технологија. Еволуција од традиционалне електронског акредитиву захтевала је од МТК одређену активност у том смислу. Тако је у оквирима МТК односно њене банкарске комисије образована радна група састављена од стручњака из разних области са задатком да изради одговарајућа правила која би омогућила и уредила коришћење документарног акредитива у електронској ери. Резултати њиховог рада је Додатак Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве за електронску презентацију. Овај Додатак није ревизија Једнообразних правила, он се користи уз ова Правила и омогућава презентацију документарног акредитива у електронској форми. Прва верзија Додатака ступила је на снагу 2002. године, а примењивала се уз ревизију Једнообразних правила из 1993. године (МТК 500). Друга верзија Додатака ступила је на снагу 2007. године и она се примењује као додатак ревизији Једнообразних правила из 2006. године (МТК 600).

Кључне речи: *документарни акредитив, додатак, електронски запис, електронски попис, презентација.*

I Увод

Документарни акредитив је у међународном платном и робном промету најчешће коришћени инструмент слободних девизних плаћања. Мада његова употреба није линеарна у свим привредама и свим крајевима света, што посебно зависи од степена развоја банкарског сектора као и стабилности глобалне економије, неке процене говоре да се чак између 40% и 50% укупних слободних девизних плаћања врши уз коришћење документарног акредитива. Несумњиво је да је овако широка употреба документарног акредитива пре свега последица његовог својства да на најбољи начин штите интересе обе уговорне стране из основног уговора, по правилу уговора о међународној продаји. Али не само то: осим као средство плаћања документарни акредитив се користи и као средство обезбеђења плаћања, средство размене новца и кредитирања.

Крајем 19. века, када поступно улази у ширу употребу, документарни акредитив је редовно издаван путем телеграфа, а након Другог светског рата телеграм је заменио телекс. Неслућен развој електронског пословања у последњих неколико десетина година наметнуо је, међутим, као важно питање каква је будућност овог производа 19. века у 21. веку.¹ Другим речима, може ли се у техничком смислу документарни акредитив уподобити савременом развоју информационе технологије и с тим у вези квалитативно другачијим потребама међународног пословног света и праксе. Додуше, већ у последњој декади прошлога века многе банке су већ развиле компјутерске везе са својим главним клијентима омогућавајући им на тај начин да издавање акредитива иницирају на својим сопственим рачунарима и даље поступају с тим захтевом кроз банку издаваоца, а кроз подлогу на њеном S.W.I.F.T. терминалу.² Примарни проблем међутим никада и није био техничка оспособљеност банака и њених клијената да одговоре изазовима напредних технологија. Он је постављен пре свега као проблем правне регулативе која би „одговорила“ употреби оваквих и евентуално електронских технологија новијих генерација у коришћењу документарног акредитива.

Правила о акредитиву настала су у оквирима аутономног трговинског права, а тежња за њиховом уједначеном применом у међународном пословном промету, диктирана управо захтевима и интересима при-

1 J. G. Barnes, J. E. Byrne, „E-Commerce and Letter of Credit Law and Practice“, *The International Lawyer*, Vol. 35, No 1. Spring 2001, стр. 2.

2 *The Society for World Wide Inter Bank Financial Telecommunications (S.W.I.F.T.)* је међународно приватно друштво са седиштем у Белгији које чини више од 2.500 банака. Основна делатност је услуга преноса финансијских порука електронским путем.

вредника, довела је релативно брзо до стварања Једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве (UCP).³ Једнообразна правила, усвојена још 1933. године у оквиру Међународне трговинске коморе (МТК) на конгресу у Бечу, по природи су трансационална, а као међународне трговачке узансе су уговорног карактера.⁴ У складу са потребама све сложенијих међународних пословних односа UCP су ревидирана у више наврата.⁵

Потреба увођења документарног акредитива у електронску еру условила је посебну активност МТК која је 2002. године резултирала израдом Додатака Једнообразним правилима и обичајима за документарне акредитиве за електронску презентацију (eUCP).⁶ Састављачи eUCP су се определили да не доносе посебну кодификацију правила за презентацију документарног акредитива у електронској форми, већ да постојећа правила уподобе специфичностима електронског пословања. Као основа у том смислу послужила је ревизија UCP из 1993. године, позната и као ревизија UCP 500,⁷ обзиром да је претежан део документарних акредитива у међународној трговини подвргнут управо правилима из наведене ревизије. Међутим, након ревизије UCP из 2006. године, познате и као ревизија UCP 600, усвојена је и нова верзија eUCP као њена допуна.⁸ О садржини и правилима презентације документарног акредитива у електронској форми сходно новој верзији eUCP биће речи у овом раду.

II Садржај и поље примене eUCP

Нова верзија eUCP, баш као и она претходна, садржи укупно 12 чланова, а сваки члан носи ознаку „e“ испред броја члана. Према члану e1. eUCP врши се допуна UCP 600 и то са намером прилагођавања презентације самосталних електронских записа или прилагођавања њихове презентације у комбинацији са документима писаним на папиру. Услов за примену eUCP је њихово инкорпорирање у документарни акредитив чиме се документарни акредитив у исто време подвргава и

3 *ICC Uniform Customs and Practice for Documentary Credits* (даље у фуснотама: UCP).

4 C. M. Schmitthof, *International and Procedural Aspect of Letter of Credit*, Kluwer, The Law of International Trade Finance, Davenport 1989, стр. 227.

5 Ревизије UCP су вршене 1951, 1962, 1974, 1983, 1993. и коначно 2006. године.

6 *Supplement to UCP 500 for Electronic Presentation, version 1.0*, ICC Publication No. 500/3.

7 Ревизија UCP из 1993. године је објављена у публикацију МТК број 500, а ревизија UCP из 2006. године у публикацији МТК број 600. Отуда се за њих и користи ознаке UCP 500 односно UCP 600.

8 *Supplement to UCP 600 for Electronic Presentation, version 1.1*, ICC Publication No. 600.

примени UCP 600.⁹ Другим речима, ако су странке уговориле примену eUCP на тај однос ће се и без изричитог навођења примењивати и UCP 600. Уколико се eUCP примењује његове одредбе имају предност у оном делу и обиму у којем би њихова примена била различита од примене одредаба UCP 600. Ако пак документарни акредитив дозвољава кориснику избор између презентације папирним документом и електронским записом па је он изабрао презентацију искључиво папирним документом на акредитив ће се примењивати само одредбе UCP. Исти ће случај бити ако је само презентација папирним документом дозвољена сходно eUCP акредитиву.

eUCP даље садржи дефиниције термина који имају различито значење у електронском и папирнатом свету као и посебну регулативу за: формат у којем се електронски запис може презентирати; последице ако електронски системи банке нису у могућности да приме електронски запис; поступак са обавештењем о одбијању електронског записа; дефиницију оригиналних докумената у електронском свету; поступак у случају да је електронски запис оштећен или има други недостатак.

1. Електронски запис и електронски потпис

Према eUCP електронски запис, као облик докумената на који се eUCP односи, означава податке који су креирани, генерисани, послати, саопштени, примљени или потхрањени на електронски начин и могу се оверити јасним идентитетом пошиљаоца. Ово уз услов да се при томе може оверити потпуност и неизмењеност података који такође морају бити подобни за проверу њихове усклађености са условима eUCP акредитива.¹⁰ Потпис, као обавезан елемент садржаја документарног акредитива, подразумева електронски потпис, као скуп података придатих или логички повезаних с електронским записом и изведених или прихваћених од одређеног лица с циљем његове идентификације и навођења да је та особа оверила електронски запис.¹¹

Осим што одређује шта се сматра електронским потписом и која је његова сврха eUCP с тим у вези не садржи више никакве одредбе. То је сасвим разумљиво обзиром да електронски потпис има знатно ширу примену у области електронског пословања, па је као такав регулисан посебном директивом Европске уније, а на тој основи и национал-

9 Ово правило практично значи да се на акредитиве издате посредством *S.W.I.F.T.* мреже eUCP неће примењивати, изузев ако је њихова примена изричито назначена у самом акредитиву. Имајући између осталог и то у виду *S.W.I.F.T.* је још 2002. године за своје чланице објавио посебан водич за примену eUCP.

10 eUCP, чл. e3 b (i).

11 eUCP, чл. e3 b (ii).

ним прописима земаља чланица.¹² Отуда и нису постојали разлози за специфично одређење појма и употребе електронског потписа само у материји електронске презентације документарног акредитива.

Важно је такође напоменути да електронски запис, у смислу eUCP, подразумева не само *e-mail* и друге на интернет технологији засноване поруке већ и EDI¹³ снимке, као и било које друге електронске снимке који буду у употреби у будућности. Правила при томе нису ограничена на одређену технику односно технологију електронске презентације, па је учесницима акредитивног посла препуштено да споразумно утврде технологију и системе које ће користити, као и форму преноса електронских порука.

2. Електронска презентација акредитивних докумената, место и рокови презентације

Најзначајнија врста акредитивних докумената су отпремна односно транспортна документа, као што су коносман (чисти), товарни лист, складишница, талон отпремнице, поштански рецепис... То такође могу бити и трговачке фактуре, документи о осигурању и остала документа. Свима њима је заједничко то да према eUCP могу бити формиран у облику електронског записа те да њихова презентација може бити извршена у електронској форми. Електронска презентација при томе мора бити извршена на месту презентације, а то је електронска адреса (URL) акредитивне банке односно банке плаћања, ако је реч о две различите банке.

Акредитивна документа у сваком случају морају бити презентирани најкасније на дан истека рока важности акредитива и то у месту које је у њему одређено као место презентације. Рок за преглед презентираних докумената утврђен у акредитиву почиње тећи следећег радног дана од дана пријема обавештења корисника о њиховом комплетирању. Ако је презентација извршена само у електронској форми разумно време за преглед електронског записа не може бити дуже од пет радних дана, рачунајући од дана обавештења о пријему ком-

12 Смернице (оквир) за електронски потпис садржане су у Директиви ЕУ 1999/93/ЕС (Directive 1999/93/EC of the European Parliament and Council of 13. December 1999, on a Community framework for electronic signature, *Official Journal of the European Communities*, L13/12, 19.1.2000.). Предметна Директива електронски потпис и његову сврху одређује на истоветан начин како је то учињено у eUCP. Напомињено да је идентично решење у овом смислу присутно и у нашем позитивном праву. Види: Закон о електронском потпису (*Сл. гласник РС*, бр. 135/2004), чл. 2 тач. 2.

13 EDI (*Electronic Data Interchange*) означава електронску размену структурираних података између рачунара различитих лица, извршену без коришћења папира, електронским путем.

плетне презентације. У случају продужења рока за презентацију или обавештења о комплетирању време за преглед почиње тећи следећег радног дана након што је банка којој је презентацију требало извршити дошла у могућност да прихвати обавештење о комплетирању. Ако банка одбије електронску презентацију докумената или електронског записа и о томе обавести корисника, а од њега не добије упутство у року од 30 дана од дана давања таквог обавештења, она мора вратити сваки папирнати документ кориснику и слободна је уклонити, без одговорности, сваки електронски запис на начин који сматра одговарајућим.¹⁴

Уколико *eUCP* акредитив за део докумената прописује папиранти облик он мора садржати и означење места презентације за документа писана на папиру. Посебност електронских записа омогућава да они могу бити презентирани и одвојено. У таквом случају корисник је обавезан да обавести банку о томе који део презентације је извршен, као и када је презентација потпуна. Обавештење о комплетирању корисник може дати било у електронском облику или документом на папиру, а дужан је при томе да идентификује *eUCP* акредитив у вези којег предметно обавештење шаље. Презентација која није извршена на претходно описан начин може бити третирана као да није ни примљена. Ако рачунарски систем банке није у стању да прими електронски запис на дан који је уговорен као рок истека важности акредитива датум истека рока важности акредитива ће бити продужен на следећи радни дан банке, када ће њен рачунарски систем бити у стању да прими електронски запис. И свака презентација електронског записа и докумената писаних на папиру такође мора идентификовати *eUCP* акредитив на основу којег је вршена, а у супротном се може сматрати као да презентација није ни примљена.¹⁵

Коначно, да би се сматрао презентираним електронски запис мора бити и оверен. То подразумева оверу идентитета пошиљаоца и непромењивости поруке у преносу. Електронски запис који не може бити оверен коришћењем електронског потписа неће се сматрати презентираним.

3. Пријем и преглед електронских записа

Према *eUCP* електронски запис је примљен у тренутку његовог уласка у информациони систем примаоца и то у облику који је одговарајући за прихват од стране тог система, при чему се не захтева никаква потврда пријема.¹⁶ Овакво решење, чини се, није у складу са начелом правне сигурности. Ово посебно уколико је познато да је пот-

14 *eUCP*, чл. *e7* b.

15 *eUCP*, чл. *e5* i, ii.

16 *eUCP*, чл. *e3* b (v).

врда пријема електронског записа софтверски једноставно решава, па би пошиљаоцу поруке омогућила да буде сигуран да је његова електронска порука стигла на своје одредиште. Разуме се, потврда пријема у овом смислу не би подразумевала и суштинску оцену садржине примљеног документа, односно оцену његове ваљаности и усклађености са условима акредитива. Њена основна сврха би била обавештење пошиљаоца да је електронски запис стигао и да се прималац њиме може користити, односно да није стигао, у ком случају би овај могао да понови слање електронске поруке.

eUCP такође садржи и обавезу примаоца да изврши преглед електронског записа који садржи линк према спољном систему или ако сама презентација упућује на то да се електронски запис може прегледати референцом на спољни систем.¹⁷ Ако пак претходно наведени спољни систем не омогућава приступ електронском запису који треба прегледати то ће се сматрати одступањем од услова акредитива.

Формат у којем презентација електронског записа има бити извршена мора бити одређен у акредитиву или чак раније, већ у финансијској клаузули основног уговора. У супротном електронски запис може бити презентираан у било ком формату што за последицу може имати немогућност његове провере.¹⁸ Ова околност је посебно важна за корисника акредитива обзиром да немогућност банке (акредитивне или конфирмирајуће) да провери електронски запис у презентирааном формату ипак не може бити основ за одбијање презентације.¹⁹

Коначно, напоменимо и то да eUCP не прави разлику између оригинала и копије докумената које ваља презентирати сходно условима отвореног акредитива. Наиме, сваки захтев UCP 600 или eUCP за презентацијом једног или више оригинала или копија електронских записа биће задовољен презентацијом једног електронског записа.²⁰

4. Датум издавања и пријема електронског записа

Простор за одређене недоумице и различита тумачења произвела су и правила eUCP о одређењу датума издавања, односно пријема електронског записа. Наиме као датум издавања електронског записа сматра се датум када се чини да је запис послат од издаваоца, а као датум пријема сматраће се датум када је запис послат, уколико ни један ни други датум није очигледан.²¹ Када се ради о датуму издавања онда је, практично по-

17 eUCP, чл. e6.

18 eUCP, чл. e4.

19 eUCP, чл. e7 d.

20 eUCP, чл. e8.

21 eUCP, чл. e9.

сматрано, проблем релативно једноставно решив. Наиме слање електронских порука се у погледу времена изузетно прецизно бележи у рачунару поштиљаоца, или је то време у случају спора углавном могуће утврдити. Очигледно имајући у виду околност да електронске поруке, без обзира на међусобну удаљеност рачунара, „пугују“ релативно кратко време, према неким проценама најдуже два сата, састављачи *eUCP* су пошли од претпоставке изједначавања датума пријема и датума слања електронског записа. Овакво решење ван сваке сумње не одговара примаоцу обзиром да би он увек био у позицији да докажује да датум пријема из било којих разлога (деловање вируса, привремено оштећење информационог система, грешка поштиљаоца...) није истоветан са датумом слања електронског записа. Мишљења смо да су се и у овом делу евентуални неспоразуми могли избећи увођењем обавезне потврде пријема електронског записа. У том случају би датум пријема одговарао датуму потврде пријема, а у случају да се тражи понављање слања или исправка односно допуна електронског записа као датум пријема би се рачунао датум пријема исправљеног односно поново примљеног записа. На овај начин би и поштиљалац био сигуран да је његов електронски запис примљен.

Што се тиче датума слања електронског записа који доказује превоз сматра се да тај датум одговара датуму слања или отпреме, уколико сам запис не наводи датум отпреме или слања. Ако пак електронски запис садржи белешку која доказује датум отпреме или слања, она ће бити важећа.²²

5. Оштећење електронског записа

Ако прими оштећен електронски запис, односно запис који изгледа оштећен акредитивна (или конфирмирајућа) банка може о томе обавестити поштиљаоца и од њега затражити да се запис поново презентира.²³ У том случају време за преглед електронски презентованог документа се прекида и поново почиње тећи након његовог поновљеног пријема. Ако пак поновна презентација оштећеног документа не буде извршена у року од 30 дана банка може сматрати да запис није ни презентираан.

6. Одговорност за презентацију електронских записа

Акредитивна односно конфирмирајућа банка не преузима никакву одговорност за идентитет поштиљаоца, извор информација, њихову целовитост и неизмењеност.²⁴ Она је, како се то наводи у *eUCP*, дужна

22 *eUCP*, чл. е10.

23 *eUCP*, чл. е11.

24 *eUCP*, чл. е12.

само да провери очигледну (очиту) аутентичност електронског записа, при чему појам очигледне аутентичности није прецизније дефинисан. Могли би рећи да садржај ове одредбе упућује на обавезу акредитивне банке да приликом верификације докумената у електронском формату покаже дужну професионалну пажњу када се ради о идентификацији пошиљаоца као и целовитости односно неизмењености његове поруке.

III eUCP у пословној пракси и праву Републике Србије

Примена eUCP у било ком пословном окружењу условљена је испуњењем две групе услова: техничко-технолошких и правних. Техничко-технолошки услови односе се на поседовање и функционалност хардверско-софтверске опреме која омогућава несметано одвијање и коришћење у пословне сврхе електронске размене података односно размене података у електронској форми. Наше пословне банке већ десетак година уназад својим клијентима пружају различите врсте електронских услуга и у погледу њихове техничко-технолошке оспособљености не постоје никакве препреке да папирната форма документарног акредитива буде замењена електронском.

Претходно изнета констатација мога би се изрећи и за неопходне правне претпоставке за коришћење eUCP. Наиме, наша држава је чланица МТК још од 1926. године, па су Једнообразна правила у потпуности прихваћена и примењива у нашој пословној и судској пракси²⁵ увек када банке извршавају налог за плаћање корисницима у иностранству. Мада наш Закон о облигационим односима спада у ретке националне прописе који садржи одредбе о акредитиву не постоје никакве препреке да се одредбе Једнообразних правила примене и на односе у унутрашњем пословном промету, увек када неки односи из акредитива уопште нису или нису у довољној мери регулисани домаћим прописима. Ово посебно имајући у виду да Закон о облигационим односима садржи свега 11 чланова посвећених акредитиву те да уопште не регулише одређене модалитете акредитивног посла.²⁶

У нашој земљи је почев од 2004. године на снази и Закон о електронском потпису који је у целини усклађен са Директивом ЕУ 1993/93 о електронском потпису. Предметна Директива је опет, као што смо претходно и напоменули, у добром делу послужила као грађа састављачима eUCP. На електронско пословање наших банака се у одређеном делу могу

25 В. Марковић, „Примена једнообразних правила и обичаја за документарне акредитиве у судској пракси“, *Право и привреда*, бр. 5–8/96, стр. 175–182.

26 Закон о облигационим односима (*Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85 и 45/89), чл. 1072–1082.

применити и одредбе Закона о електронској трговини, односно Закона о платном промету. То практично значи да укупна акредитивна услуга, почев од давања налога банци за отварање па све до презентације акредитивних докумената, као и уговорених плаћања по том основу, може бити извршена у електронској форми.

Slobodan NENADOVIĆ, PhD
High Business School of Professional Studies, Valjevo

DOCUMENTARY LETTER OF CREDIT IN THE ELECTRONIC ERA

Summary

UCP are the ICC Uniform Customs and Practice that have been used for over 60 years to govern the operation of documentary credits. While the UCP have been extremely successful in providing self regulation for the letter of credit industry, the need was apparent to update the rules to accommodate technological advances. With the evolution from paper to electronic credits, it was determined that the market was looking to the ICC to provide guidance in this transition. In response, the ICC Banking Commission established a Working Group consisting of experts in the UCP, electronic trade, legal issues and related industries, such as transport, to prepare the appropriate rules as a supplement to the UCP. The result is the Supplement to the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic Presentation or eUCP. The eUCP is not revision of the UCP. The eUCP is a supplement to the UCP that, when used in conjunction with UCP, will provide the necessary rules for the presentation of the electronic equivalents of paper documents under letters of credit. First version (version 1.0.) of eUCP came into force on April 1, 2002, and second one (version 1.1.) came into force on 2007, after revision of UCP 600.

Key words: *letter of credit, supplement, electronic record, electronic signature, presentation.*